Groot Project Ecologische Hoofdstructuur
Voortgang Natuurnetwerk Nederland

Zevende voortgangsrapportage

Rapportagejaar 2013

Plassengebied ten oosten van Tienhoven (Utrecht).
Foto: Gerhard Hof

Samenvatting en conclusies

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN), voorheen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), inclusief Natura 2000-gebieden, is een belangrijk instrument om het teruglopen van de biodiversiteit in Nederland een halt toe te roepen. Niet voor niets herbergt het NNN een groot deel van de Nederlandse biodiversiteit. Daarnaast is het NNN belangrijk voor onze maatschappelijke welvaart en welzijn. Het NNN biedt een gezonde groene omgeving en een aantrekkelijk, toegankelijk landschap voor bewoners en recreanten.

Het kabinet Rutte I heeft de verantwoordelijkheid voor ontwikkeling en beheer van de EHS gedecentraliseerd naar de provincies en het ILG beëindigd. Rijk en provincies hebben hiertoe afspraken gemaakt in het Bestuursakkoord Natuur (2011).

Het kabinet Rutte II heeft in het Natuurpact (2013) de ambitie vastgelegd om te komen tot een robuust natuurnetwerk. Dat wil zeggen: een plus op de eerdere afspraken van het Bestuursakkoord Natuur over de herijkte EHS. Het NNN zal robuuster worden doordat het, in vergelijking met de herijkte EHS uit het Bestuursakkoord Natuur, zal worden vergroot, kwalitatief zal worden verbeterd en dat verbindingen zullen worden gerealiseerd tussen natuurgebieden onderling en tussen natuurgebieden en hun omgeving. De EHS zal aldus worden ontwikkeld tot een robuust Natuurnetwerk Nederland, gereed in 2027. Dit jaar wordt voor het eerst gerapporteerd over het Natuurnetwerk Nederland.[1]

Het kabinet maakt afspraken samen met de provincies. De provincies geven hier als gebiedsregisseur invulling aan met de betrokkenen. Deze afspraken zijn opgenomen in het Natuurpact ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland.

De provincies zullen het NNN (op het land) ontwikkelen tot een stelsel van robuuste natuurgebieden van (inter)nationale betekenis, waarvan het beheer structureel betaalbaar is. De Natura 2000-gebieden maken volledig deel uit van het NNN. Ook alle grote wateren maken ook deel uit van het NNN,\ij blijven in beheer van het Rijk.

De provincies hebben zich ingespannen om op 31 december 2013 de planologische begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland afgerond te hebben. Op 20 maart 2014 hebben de provincies de staatssecretaris geïnformeerd over de voortgang van deze begrenzing.

Het is de ambitie van het kabinet om in 2027 het dubbele van de ontwikkelopgave uit het Bestuursakkoord Natuur te realiseren. Hiertoe wordt, gerekend vanaf peildatum 1 januari 2011, minimaal 80.000 ha ingericht voor

[1] In hoofdstuk 3 en verder wordt nog steeds de term EHS gebruikt i.p.v. NNN. Dit heeft te maken met de continuïteit t.o.v. eerdere rapportages GP EHS en met de gebruikte gegevens van de Natuurmeting op Kaart en Balans voor de Leefomgeving, waarin ook nog de term EHS wordt gebruikt.

natuur. De provincies nemen de verantwoordelijkheid om vorm te geven aan deze in het Natuurpact beschreven ambitie. In het regeerakkoord is afgesproken dat het kabinet voor deze ambitie jaarlijks gemiddeld € 200 mln. beschikbaar stelt voor natuurintensivering en beheer; tevens zetten Rijk en provincies de reeds verworven ruilgronden in. Voor beheer voegt het Rijk vanaf 2014 structureel € 105 mln. toe aan de algemene middelen van het Provinciefonds en de provincies stellen jaarlijks € 65 mln. beschikbaar.

Het Bestuursakkoord Natuur brengt geen wijzigingen aan in het niveau van planologische bescherming. Het 'nee, tenzij'-regime en de Spelregels EHS blijven dus ook op het NNN van kracht. Toepassing hiervan blijft een taak van de provincies.

In de voortgangscijfers over 2013 is een terugval te zien in verworven gronden, 2.294 ha minder dan in 2012. Er zijn echter wel gronden verworven in 2013. De netto afname wordt veroorzaakt doordat de provincies hun EHS-begrenzing hebben herijkt voor het NNN. Provincies zijn verschillend om gegaan met de begrenzing, waardoor in een aantal provincies een netto toename plaatsvond en in andere provincies een netto afname.
Uit de voortgangscijfers blijkt dat in 2013 wel een aanzienlijke oppervlakte extra is ingericht binnen de grenzen van het NNN: 3.719 ha. Dit is een goed netto resultaat, gezien het feit dat in een aantal provincies nog een netto afname van ingerichte gronden heeft plaatsgevonden.
In 2013 is de oppervlakte natuur in beheer (binnen en buiten de EHS) afgenomen met 1.384 ha. Dit wordt vooral veroorzaakt door een afname in agrarisch natuurbeheer. Door de herijking is er een kleine daling binnen het NNN en een stijging buiten het NNN.

Met de uitvoering van het Meerjarenprogramma Ontsnippering wordt ingezet op het oplossen van knelpunten tussen natuur en infrastructuur, waardoor het aantal barrières tussen natuurgebieden vermindert. Van de 215 op te lossen knelpunten zijn op 1 januari 2014 82 knelpunten geheel opgelost en 59 gedeeltelijk opgelost. Naar verwachting zullen aan het eind van de MJPO-periode nog ca. 50 knelpunten resteren.

Nederland kent, naast Natura 2000 gebieden en soorten, ook internationale verplichtingen op het gebied van water. Het Rijk is verantwoordelijk voor en door de EU aanspreekbaar op het voldoen aan deze internationale verplichtingen, zowel binnen als buiten het NNN. Op grond van het Natuurpact zijn de provincies verantwoordelijk voor het realiseren van de internationale doelen. Voor wat betreft het NNN is afgesproken dat de provincies de beschikbare middelen voor ontwikkeling en beheer gericht zullen inzetten op het realiseren van de internationale verplichtingen door realisatie van het NNN en het voeren van een adequaat beheer.

In het Natuurpact is afgesproken dat het Rijk en de provincies samen werken aan één samenhangend systeem van monitoring voor alle ecologische aspecten uit het Natuurpact. De provincies zullen voortgangsrapportages opstellen over de realisatie en kwaliteit van het Natuurnetwerk Nederland,

waaronder Natura 2000 en Programmatische Aanpak Stikstof (PAS), het soortenbeleid, de natuur buiten het NNN en het agrarisch natuurbeheer. De provincies leggen over de voortgang van het NNN verantwoording af aan Provinciale Staten. Het Rijk zal de voortgangsrapportages gebruiken voor de rapportages over de internationale verplichtingen. Op basis van de voortgangsrapportages zal de staatssecretaris jaarlijks gesprekken voeren met de provincies. Op grond van deze gesprekken zal de Tweede Kamer worden geïnformeerd over het verloop van het Natuurpact.
Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zal de effecten van het gevoerde beleid voor het realiseren van de internationale doelen en de maatschappelijke doelen monitoren. Daarom hebben rijk en provincies in het Natuurpact afgesproken dat PBL een driejaarlijkse evaluatie zal uitvoeren.

Sinds de introductie van de EHS in 1990 is de Nederlandse natuur er gemiddeld genomen op vooruit gegaan. Dat geldt zowel voor het areaal, de milieudruk en de kwaliteit als voor de onderlinge samenhang van de natuurgebieden. Dat is echter in veel gevallen nog niet voldoende om de natuur duurzaam in stand te houden en om de internationale biodiversiteitdoelen te bereiken. Blijvende en gerichte aandacht om de biodiversiteit te verbeteren blijft daarom nodig. De ambities van het kabinet en provincies om te komen tot een robuust netwerk van natuurgebieden dragen hieraan wezenlijk bij. Een ander spoor om de biodiversiteit te herstellen is beschreven in de Rijksnatuurvisie. Uitgangspunt is dat alle betrokken bestuurslagen – van Rijk tot provincies, gemeenten en waterschappen – de verantwoordelijkheid dragen om de publieke belangen te dienen die gemoeid zijn met natuur. Samen met maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven betrokken wordt een uitvoeringsprogramma opgesteld.

Inhoudsopgave

Leeswijzer

Deze voortgangsrapportage is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op de afspraken tussen de toenmalige minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV, nu: Economische Zaken) en de Tweede Kamer over de informatievoorziening over de EHS. In hoofdstuk 2 wordt het EHS-beleid geschetst. De hoofdstukken 3 tot en met 8 volgen de opbouw van de uitgangspuntennotitie van de vaste Kamercommissie en beslaan achtereenvolgens de onderdelen: omvang, kwaliteit, samenhang, planologische bescherming, beoogde effecten van het EHS-beleid en financiën. De laatste paragraaf van deze hoofdstukken bevat, conform de uitgangspuntennotitie, een oordeel over de voortgang.

1. Inleiding

Dit is de zevende voortgangsrapportage in het kader van het Groot Project Ecologische Hoofdstructuur. Deze rapportage heeft betrekking op het jaar 2013.Zie tabel 1 voor de eerdere voortgangsrapportages.

Nr.	Jaar	Verschijningsdatum	Kamerstuk
1	2007	18 september 2008	TK 30825, nr. 14
2	2008	14 september 2009	TK 30825, nr. 49
3	2009	4 oktober 2010	TK 30825, nr. 59
4	2010	19 oktober 2011	TK 30825, nr. 111
5	2011	17 januari 2013	TK 30 825, nr. 188
6	2012	6 november 2013	TK 30 825, nr. 206

Tabel 1: Voortgangsrapportages Groot Project EHS.

Hiermee wordt uitvoering gegeven aan het besluit van de Tweede Kamer van 26 april 2007 om de EHS aan te wijzen als groot project (TK 30825, nr. 5). Na deze aanwijzing zijn afspraken gemaakt tussen de Tweede Kamer en de toenmalige minister van LNV over aard, omvang en frequentie van de informatievoorziening. De volgende documenten vormen het afsprakenkader voor de informatievoorziening in het groot project EHS:

- de uitgangspuntennotitie van de vaste Kamercommissie voor LNV d.d. 21 november 2007 (TK 30825, nr. 12, bijlage);
- de kabinetsreactie op deze uitgangspuntennotitie d.d. 31 maart 2008 (TK, 30825, nr. 12);
- het verslag van het gesprek op 20 mei 2008 met de rapporteur en de plaatsvervangende rapporteur voor dit groot project en de toenmalige minister van LNV, d.d. 26 mei 2008 (TK 30825, nr. 18, bijlage);
- het algemeen overleg met de vaste Kamercommissie voor LNV op 2 juli 2008 over de informatievoorziening in het groot project EHS en de bovenstaande documenten (TK 30825, nr. 13).

Met de voortgangsrapportage Groot Project EHS wordt tevens invulling gegeven aan de toezegging om de Tweede Kamer te informeren over de voortgang van de Samenwerkingsafspraak veiligheid en natte natuur (TK 30885 A, nr. 3).

Herkomst informatie

Voor de informatievoorziening in het kader van het Groot Project EHS is gebruik gemaakt van bestaande informatiestromen. Voor de voortgang van de EHS in 2013 is gebruik gemaakt van de rapportage Natuurmeting op Kaart (NOK) met peildata 1 januari 2013 en 1 januari 2014. De gegevens voor de NOK zijn geleverd door de twaalf provincies. Deze informatie is aangevuld met gegevens (voortgang en bestedingen) van uitvoerende organisaties, zoals Staatsbosbeheer, Dienst Landelijk Gebied (DLG), Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) en Rijkswaterstaat.

Informatie over de ecologische effecten van het beleid is grotendeels gebaseerd op de Balans voor de Leefomgeving 2014 van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), die tweejaarlijks wordt uitgegeven en op 10 september 2014 aan de Minister van Infrastructuur en Milieu is aangeboden.

2. Beleid

De belangrijkste doelstelling van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is het behoud en herstel van de biodiversiteit. Daarnaast draagt de EHS ook bij aan zogenoemde ecosysteemdiensten zoals recreatieve mogelijkheden, welzijn van burgers, beleving, levering van grondstoffen, waterretentie, waterzuivering en waterkering en CO_2-opslag. De biodiversiteit wordt ook beschermd en hersteld via beleid op het gebied van water, milieu en ruimtelijk ordening en door maatregelen van maatschappelijke organisaties en bedrijven.

De EHS is geïntroduceerd in het Natuurbeleidsplan uit 1990 (TK 21149, nr. 2). Aanleiding hiervoor was de voortgaande, algehele achteruitgang van het aantal planten en dieren, de afname van de biodiversiteit en de vermindering van het areaal natuur.

In het Natuurbeleidsplan werd een 'ruimtelijk stabiele ecologische hoofdstructuur' beoogd, waarbinnen 'duurzaam behoud, herstel en ontwikkeling van nationaal en internationaal belangrijke ecosystemen' vorm moesten krijgen. Sinds 1990 is het beleidsconcept verschillende keren bevestigd, uitgebouwd, geconcretiseerd en van nieuwe accenten voorzien. Dit gebeurde onder meer in het Structuurschema Groene Ruimte (1995), de kabinetsnota 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur' (2000), de Nota Ruimte (2004) en de Agenda Vitaal Platteland (2004).

Vanaf het begin is de EHS een aangelegenheid geweest van overheden en andere partijen, zoals terreinbeherende organisaties, agrariërs en andere particulieren. Met name provincies hebben een prominente rol bij de uitvoering van de EHS. Deze rol werd in 2007 met het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) versterkt, waarin het Rijk meerjarige afspraken maakte met de afzonderlijke provincies over de realisatie van rijksdoelen in het landelijk gebied, waaronder de EHS.

Op basis van de afspraken in het regeerakkoord van 30 september 2010 heeft het kabinet Rutte I de EHS gedecentraliseerd naar de provincies en het ILG beëindigd. Het Rijk heeft hiertoe op 20 september 2011 het Onderhandelingsakkoord Decentralisatie Natuur gesloten met de provincies. Op 7 december 2011 en 8 februari 2012 hebben Rijk en provincies nadere (uitvoerings)afspraken gemaakt over de decentralisatie van de EHS en het ILG. Deze afspraken worden tezamen het Bestuursakkoord Natuur genoemd.

Het kabinet Rutte II heeft in het Natuurpact (2013) de ambitie vastgelegd om te komen tot een robuuste EHS. Dat wil zeggen: een plus op de eerdere afspraken van het Bestuursakkoord Natuur over de herijkte EHS. De EHS zal robuuster worden doordat het, in vergelijking met de herijkte EHS uit het Bestuursakkoord Natuur, zal worden vergroot, kwalitatief zal worden verbeterd en dat verbindingen zullen worden gerealiseerd tussen natuurgebieden onderling en tussen natuurgebieden en hun omgeving. De EHS zal aldus worden ontwikkeld tot een Natuur Netwerk Nederland (NNN). Het NNN zal

uiteindelijk minder groot worden dan het oorspronkelijk beoogde eindoppervlakte van de EHS.

Het kabinet maakt hiertoe afspraken met de provincies. De provincies geven hier als gebiedsregisseur invulling aan met de betrokkenen. Deze afspraken zijn opgenomen in het Natuurpact ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland. De provincies zullen de EHS (op het land) ontwikkelen tot een stelsel van robuuste natuurgebieden van (inter)nationale betekenis, waarvan het beheer structureel betaalbaar is.
Het Rijk blijft verantwoordelijk voor alle grote wateren (Noordzee, Waddenzee, IJsselmeer, Zuidwestelijke Delta en de grote rivieren), die onderdeel uitmaken van de (natte) EHS. De realisatie van specifieke natuurdoelen in het IJsselmeer, de uiterwaarden (NURG) en delen van de Maaswerken blijven eveneens een rijksverantwoordelijkheid vanwege de bescherming tegen hoog water.

De provincies hebben zich ingespannen om op 31 december 2013 de planologische begrenzing van het robuuste Natuurnetwerk Nederland afgerond te hebben. Op 20 maart 2014 hebben de provincies de staatssecretaris geïnformeerd over de voortgang van deze begrenzing (TK 30825, nr. 212).
Het is de ambitie van het kabinet om in 2027, gerekend vanaf peildatum 1 januari 2011, minimaal 80.000 ha natuur ingericht te hebben. De provincies nemen de verantwoordelijkheid om vorm te geven aan deze in het Natuurpact beschreven ambitie. In het regeerakkoord is afgesproken dat het kabinet jaarlijks € 200 mln. beschikbaar stelt voor natuurintensivering en beheer (incl. beheer natuur buiten EHS); tevens zetten Rijk en provincies de reeds verworven ruilgronden in.

Het beheer van de EHS is de verantwoordelijkheid van de provincies geworden. Het Rijk heeft in de periode 2011-2013 bijgedragen aan de financiering van het beheer door de ILG-gelden, die resteren na de beëindiging van het ILG, via een decentralisatie-uitkering beschikbaar te stellen aan de provincies. Vanaf 2014 voegt het Rijk voor het beheer structureel € 105 mln. toe aan de algemene middelen van het Provinciefonds. De provincies stellen jaarlijks € 65 mln. beschikbaar voor beheer.

Nederland heeft op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn gebieden aangewezen waarvoor zij gezien de voorkomende habitats en soorten een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Deze Natura 2000-gebieden maken volledig onderdeel uit van de EHS.

Naast Natura 2000 gebieden en soorten kent Nederland internationale verplichtingen op het gebied van water. Het Rijk is verantwoordelijk voor en door de EU aanspreekbaar op het voldoen aan deze internationale verplichtingen, zowel binnen als buiten de EHS. Voor wat betreft de EHS is afgesproken dat de provincies de beschikbare middelen voor ontwikkeling en beheer gericht zullen inzetten op het realiseren van de internationale verplichtingen via realisatie van de EHS en het voeren van een adequaat beheer.

Rijk en provincies hanteren 2027 als tijdshorizon voor de ambitie te komen tot een robuust netwerk van natuurgebieden. In deze periode willen Rijk en provincies een forse extra stap zetten op weg naar realisatie van de doelen van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water. Hierbij moet maximale synergie worden bereikt tussen natuur- en watermaatregelen.

De provincies zullen elk in hun eigen provincie uitwerking geven aan het natuurbeleid op basis van het Natuurpact. Dit zal leiden tot aanpassingen die de natuur een extra impuls geven en een duidelijke plus zijn ten opzichte van het natuurbeleid van het voorgaande kabinet.

In het Natuurpact is afgesproken dat het Rijk en de provincies samen werken aan één samenhangend systeem van monitoring voor alle ecologische aspecten uit het Natuurpact. De provincies zullen voortgangsrapportages opstellen over de realisatie en kwaliteit van het Natuurnetwerk Nederland, waaronder Natura 2000 en Programmatische Aanpak Stikstof (PAS), het soortenbeleid, de natuur buiten het NNN en het agrarisch natuurbeheer. De provincies leggen over de voortgang van het NNN verantwoording af aan Provinciale Staten. Het Rijk zal de voortgangsrapportages gebruiken voor de rapportages over de internationale verplichtingen. Op basis van de voortgangsrapportages zal de staatssecretaris jaarlijks gesprekken voeren met de provincies. Op grond van deze gesprekken zal de Tweede Kamer worden geïnformeerd over het verloop van het Natuurpact.
Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zal de effecten van het gevoerde beleid voor het realiseren van de internationale doelen en de maatschappelijke doelen monitoren. Daarom hebben rijk en provincies in het Natuurpact afgesproken dat PBL een driejaarlijkse evaluatie zal uitvoeren. Bij eventuele afwijkingen van de realisatie van de ambities, zal de evaluatie verklaringen moeten bieden en aanknopingspunten voor verbetering.

Op 11 april 2014 is de nieuwe Rijksnatuurvisie aan de Tweede Kamer aangeboden (TK 33576, nr. 14). Deze visie markeert een belangrijk stap in een langer lopend traject dat in maart 2013 is begonnen met de beschrijving van de noodzaak voor een nieuwe manier van werken met natuur (Kamerstuk 33 576, nr. 1). Vervolgens zijn consultatierondes gehouden met bedrijven, burgers, maatschappelijke organisaties en decentrale overheden. Onderdeel van dit proces was de Natuurtop medio 2013, waar onder meer is gesproken over het economisch belang van natuur en over synergie tussen natuur en andere maatschappelijke belangen tijdens Groene Tafels (Kamerstuk 33 576, nr. 5). De kern van de natuurvisie is een omslag in denken: van natuur beschermen tégen de samenleving naar natuur versterken mét de samenleving. Uitgangspunt is dat alle betrokken bestuurslagen – van Rijk tot provincies, gemeenten en waterschappen – de verantwoordelijkheid dragen om de publieke belangen te dienen die gemoeid zijn met natuur. Samen met maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven betrokken wordt een uitvoeringsprogramma opgesteld.

3. Omvang

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de omvang van de ***huidige*** EHS in kaart gebracht.

In het voorliggende rapport wordt de omvang van de EHS weergeven door de realisatie van het aantal hectares verwerving, inrichting en beheer in 2013 en de cumulatieve realisatie op 1 januari 2014.

De gerealiseerde EHS op 1 januari 2014 is weergegeven in figuur 1.

De EHS op het land is planologisch begrensd door de provincies. De begrenzing is vastgelegd in ruimtelijke structuurvisies.
Het Rijk heeft in 1990 de oppervlakte van de bestaande natuur binnen de destijds begrensde EHS bepaald op 453.500 ha. Deze gebieden staan groen weergegeven in figuur 1. De oppervlakte natuur binnen de begrensde EHS neemt jaarlijks toe door aankoop en inrichting van nieuwe natuur. Alle gronden die zijn toegevoegd aan de EHS sinds 1990 zijn geel in figuur 1. Daarnaast wordt een deel van EHS gerealiseerd door agrarisch of particulier natuurbeheer, deze gronden zijn ook groen in figuur 1.
In 2013 hebben de provincies hun EHS-begrenzing herijkt nav het Natuurpact. Hierdoor is de netto oppervlakte begrensde en gerealiseerde EHS afgenomen. De provincie Noord-Brabant heeft een deel van de 'nieuwe EHS' die gerealiseerd was tot 2013 omgezet in 'provinciale EHS'. Deze is nog wel in beheer en staat nu in groen aangegeven in figuur 1.

Naast de EHS op het land, maken ook de Noordzee en de grote wateren deel uit van de EHS. Zie hiervoor paragraaf 5.2.

Natuurmeting op Kaart

In het rapport 'Nulmeting op Kaart' (TK 30825, nr. 56) is de feitelijke realisatie van de EHS 'in het veld' op 1 januari 2007 bepaald en gedigitaliseerd op kaart gezet. Vanaf 2010 vindt jaarlijks een voortgangsmeting plaats, de Natuurmeting op Kaart (NOK).
Op basis van de natuurmeting met peildatum 1 januari 2014 is in deze zevende voortgangsrapportage van het Groot Project EHS de realisatie van de EHS in 2013 alsmede de cumulatieve realisatie op peildatum 1 januari 2014 weergegeven.

Figuur 1: 'Indicatieve ligging van de EHS op 1 januari 2014, op basis van planologische begrenzing door de provincies.' (Bron, DLG 2014)

3.2 Verwerving EHS

Om de EHS te realiseren worden in veel gevallen gronden gekocht. Verwerving van gronden gebeurt veelal door de Dienst Landelijk Gebied (DLG), in de meeste gevallen in opdracht van de provincies.

Een deel van de EHS wordt gerealiseerd door particulieren via functieverandering van hun grond. Zij ontvangen een vergoeding voor de waardedaling van de grond en kunnen een beroep doen op subsidie voor de inrichting en het beheer van de grond.

3.2.1 Verworven oppervlakte EHS in 2013

De in 2013 verworven oppervlakte EHS is als volgt opgebouwd:

In bezit van de eindbeheerder	-2.682 ha
Nieuw BBL-bezit binnen de begrensde EHS	192 ha
Functieverandering	196 ha
Verworven in 2013	**-2.294 ha**

3.2.2 Verworven oppervlakte EHS op 1 januari 2014

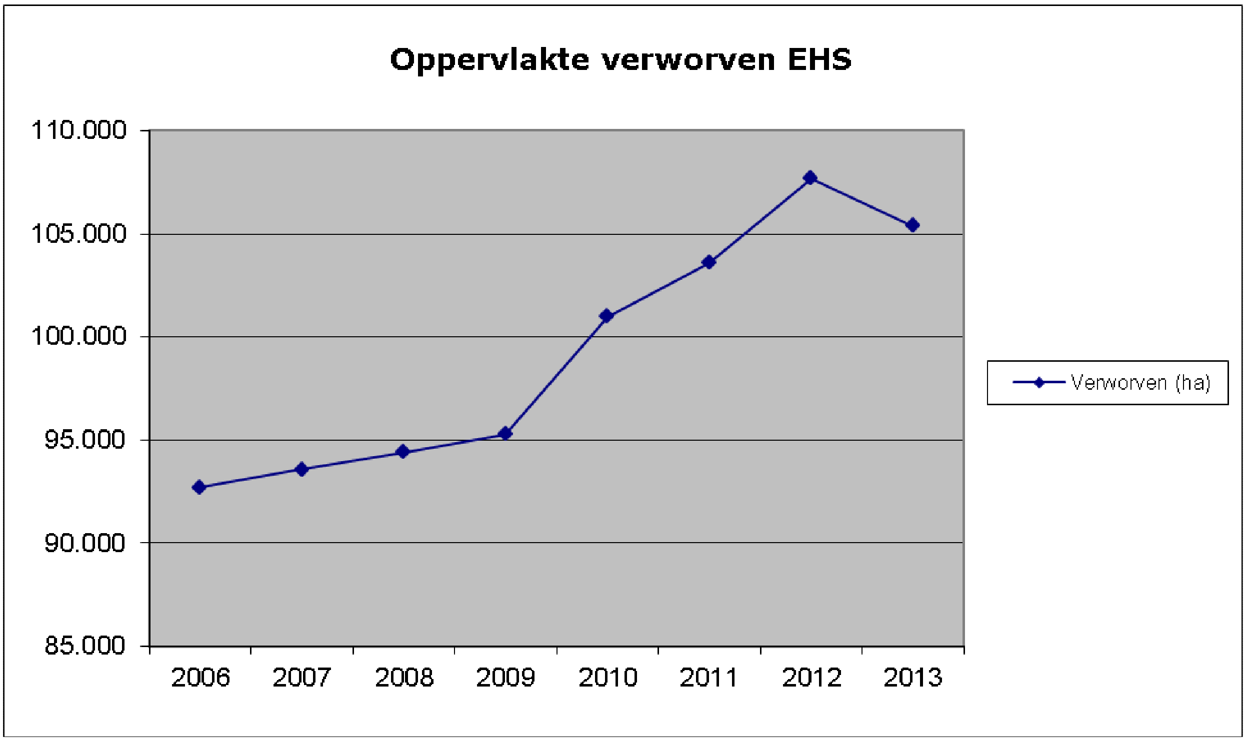
De verworven oppervlakte EHS op 1 januari 2014 is als volgt:

Verworven op 1 januari 2013	107.675 ha
Verworven in 2013	-2.294 ha
Verworven op 1 januari 2014	**105.381 ha**

De verworven oppervlakte EHS op 1 januari 2014 is als volgt opgebouwd:

In bezit van de eindbeheerder	87.568 ha
BBL-bezit binnen de begrensde EHS	9.800 ha
Functieverandering	8.013 ha
Verworven op 1 januari 2013	**105.381 ha**

De verworven EHS in de periode 2007-2013 is weergegeven in figuur 2. De afname in 2013 wordt veroorzaakt doordat de provincies hun EHS-begrenzing hebben herijkt. Provincies zijn verschillend om gegaan met de begrenzing. De terugval in verworven gronden binnen de EHS wordt met name veroorzaakt doordat provincie Noord-Brabant rapporteert over de 'Rijks EHS'. Deze 'Rijks EHS' is in Brabant fors kleiner is dan de EHS voor herijking. Ook in de provincie Zuid-Holland zorgt de herijking voor een afname in verworven gronden. De herijkte EHS valt niet volledig samen met de begrenzing van de Zuidwestelijke delta. Een groot deel van de Zuidwestelijke delta ligt buiten de herijkte EHS.
In de helft van de provincies heeft in 2013 een netto toename van verworven EHS plaatsgevonden.

Figuur 2. Oppervlakte verworven EHS in de periode 2007 t/m 2013.

3.3 Inrichting EHS

Om EHS te realiseren worden gronden (her)ingericht. Dit betekent dat de grond geschikt moet worden gemaakt voor het gebruik als natuurgebied. Inrichting vindt deels plaats in inrichtingsprojecten die worden uitgevoerd door de Dienst Landelijk Gebied (meestal in opdracht van provincies) en deels door terreinbeheerders.

3.3.1 Ingerichte oppervlakte EHS in 2013

De in 2013 ingerichte oppervlakte EHS is als volgt opgebouwd:

Ingericht	4.122 ha
Functieverandering	-403 ha
Ingericht IJsselmeer[2]	0 ha
Ingericht in 2012	**3.719 ha**

3.3.2 Ingerichte oppervlakte op 1 januari 2014

De ingerichte oppervlakte EHS op 1 januari 2014 is als volgt:

Ingericht op 1 januari 2013	64.588 ha
Ingericht in 2013	3.719 ha
Ingericht op 1 januari 2014	**68.307 ha**

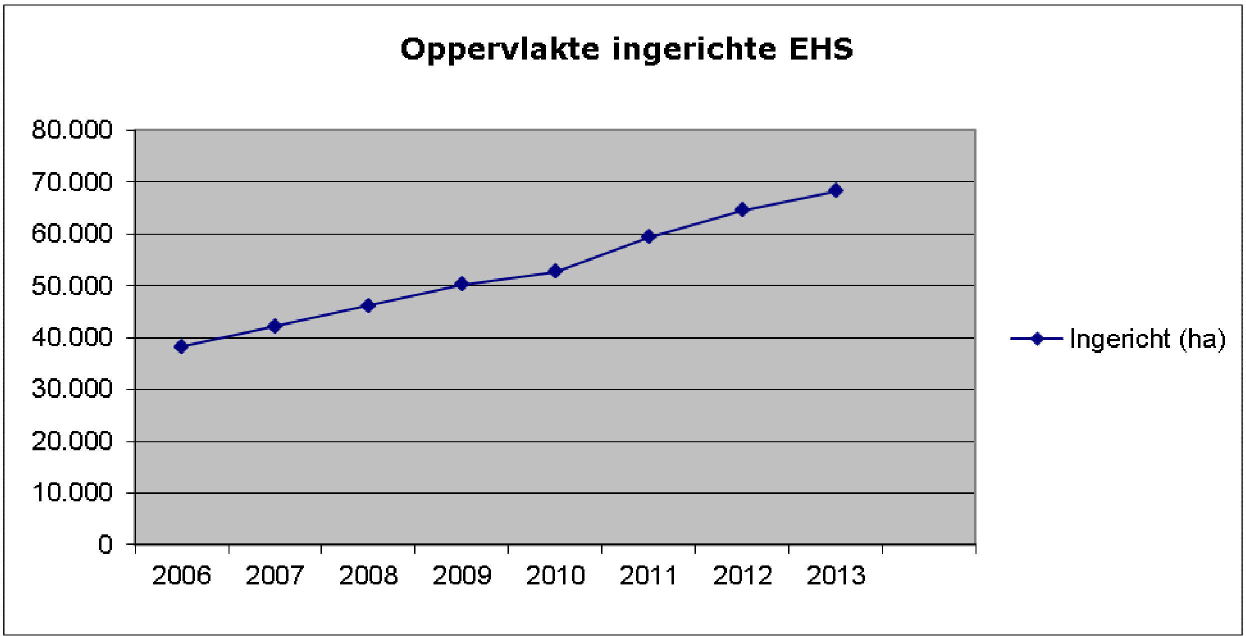
De ingerichte oppervlakte EHS op 1 januari 2014 is als volgt opgebouwd:

Ingericht	61.759 ha
Functieverandering	5.053 ha

[2] Inrichting IJsselmeer is geen onderdeel van Natuurmeting op Kaart

Ingericht IJsselmeer	1.495 ha
Ingericht op 1 januari 2014	**68.307 ha**

De ingerichte EHS in de periode 2007-2013 is weergegeven in figuur 3. Ondanks de herijking is landelijk de oppervlakte ingerichte EHS toegenomen. Alleen in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant was een nettto afname van ingerichte EHS, als gevolg van de herijking EHS.

Figuur 3. Oppervlakte ingerichte EHS in de periode 2007 t/m 2013.

Onderhanden werk
Er zitten meestal enige jaren tussen het moment waarop een oppervlakte in inrichting wordt genomen en het moment waarop de inrichting wordt afgerond. Gedurende deze periode is sprake van zogeheten 'onderhanden werk'. Op 1 januari 2014 was de voorraad 'onderhanden werk' in de EHS 8.986 ha. Deze oppervlakte zal dus de komende jaren tot afronding komen.

3.4 Beheer EHS

Het beheer van de EHS-gebieden vindt plaats via:

- Particulier beheer: beheer door natuurbeschermingsorganisaties, zoals Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen.
- Functieverandering door particulieren.
- Agrarisch natuurbeheer, waarbij de grond conform natuurdoelen wordt beheerd, maar de functie landbouw behoudt.
- Staatsbosbeheer.
- Overige beheerders, zoals het ministerie van Defensie en waterleidingbedrijven.

3.4.1 Oppervlakte EHS in beheer in 2013

De in 2013 in beheer genomen oppervlakte EHS is als volgt opgebouwd:

Particulier natuurbeheer	1.504 ha
Functieverandering	1.068 ha
Staatsbosbeheer	7 ha

Agrarisch natuurbeheer	- 4.628 ha
Beheer door derden	664 ha
Totaal	**- 1.384 ha**

3.4.2 Oppervlakte EHS in beheer op 1 januari 2011

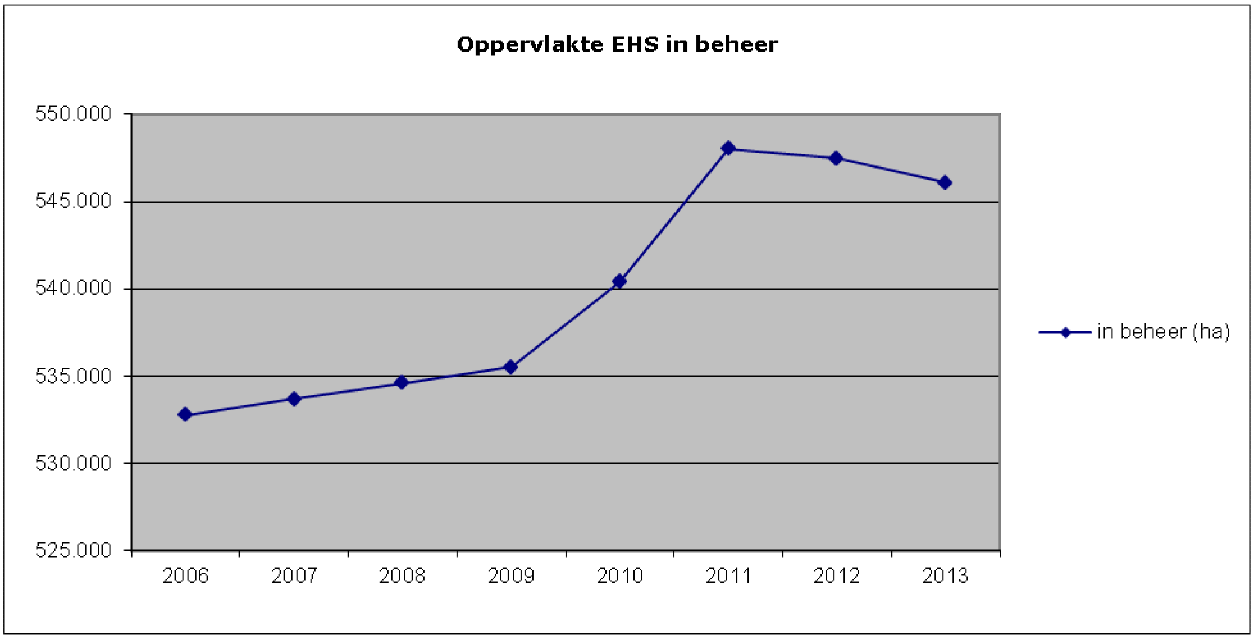
De in beheer zijnde oppervlakte EHS op 1 januari 2014 is als volgt:

In beheer op 1 januari 2013	547.490 ha
Toename beheer in 2013	- 1.384 ha
In beheer op 1 januari 2014	**546.106 ha**

De in beheer zijnde oppervlakte EHS op 1 januari 2014 is als volgt opgebouwd:

Particulier natuurbeheer	255.506 ha
Functieverandering	4.923 ha
Staatsbosbeheer	194.292 ha
Agrarisch natuurbeheer	11.414 ha
Beheer door derden	79.970 ha
Totaal	**547.490 ha**

De oppervlakte EHS in beheer in de periode 2007-2013 is weergegeven in figuur 4. De totale oppervlakte in beheer is afgenomen, met name het oppervlakte agrarisch natuurbeheer. Deze afname wordt vooral veroorzaakt doordat aflopende contracten niet verlengd worden in afwachting van het nieuwe stelsel.
In deze cijfers is geen effect van de herijking zichtbaar, omdat alle in beheer zijnde gronden zijn meegenomen in de berekeningen voor beheer. Voor de provincie Noord-Brabant dus zowel de Rijks-EHS als de provinciale EHS. In de NOK is wel te zien dat er een kleine daling heeft plaatsgevonden in oppervlakte binnen de nieuwe EHS en een stijging buiten de EHS.

Figuur 4. Oppervlakte EHS in beheer in de periode 2007 t/m 2013.

3.5 Samenwerkingsafspraak veiligheid en natte natuur

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu en het ministerie van Economische Zaken werken nauw samen in het realiseren van natte natuur in en rond zoetwatersystemen. Deze samenwerking is vastgelegd in de Samenwerkingsafspraak veiligheid en natte natuur (TK 25017, nr. 29). De samenwerkingsafspraak richt zich op de uitvoering van projecten met als doelstelling veiligheid en natuurontwikkeling in het rivierengebied, in en langs de grote wateren en in het noorden van het land. Op deze wijze zijn de gezamenlijke kansen op het gebied van veiligheid, natuurontwikkeling en recreatie effectief te realiseren.

De samenwerkingsafspraak staat niet op zichzelf. Daar waar mogelijk is een efficiënte combinatie gezocht met de doelstellingen van het regulier beleid zoals de realisatie van de EHS, de bescherming tegen overstromingen, herstel en inrichting van Rijkswateren, de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000.

De samenwerkingsafspraak omvat de onderdelen ICES II- natte natuur, Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG), Maaswerken en Veiligheid bedijkte rivieren. Het onderdeel Veiligheid bedijkte rivieren is inmiddels uitgemond in de PKB Ruimte voor de Rivier (TK 30080, nr. 23).
Met de voortgangsrapportage Groot Project EHS wordt tevens invulling gegeven aan de toezegging om de Tweede Kamer te informeren over de voortgang van de samenwerkingsafspraak (TK 30885 A, nr. 3). Zie de tabellen 2, 3 en 4.

De realisatie van ICES-natte natuur is weergegeven in tabel 2.

ICES-natte natuur		**Realisatie in 2013 (ha)**	**Cumulatieve realisatie per 01-01-2014 (ha)**
Noord-Nederland: Inrichting/herstel van natte natuurwaarden in beekdalen, meren en laagveengebied	Verwerving Inrichting In beheer	n.v.t. n.v.t. n.v.t.	n.v.t. 500 500
Zuidwestelijke Delta: Aanleg waterrijke natuurgebieden in en langs de grote wateren van het Zuid-Hollands deltagebied *)	Verwerving Inrichting In beheer	0 0 19	1.232 1.882 730
IJsselmeergebied: Inrichten grootschalige natte natuur in en langs het IJsselmeer	Verwerving Inrichting In beheer	n.v.t. 0 0	n.v.t. 1.495 1.331

Tabel 2: Cumulatieve realisatie ICES Natte Natuur op 1 januari 2014

*) realisatie vindt plaats in de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant (projecten Zuiderklip en Hilpolders)

De stijging in het beheer van de Zuidwestelijke Delta komt doordat in het cijfer van 2014 ook het Noord-Brabantse deel is opgenomen in de cijfers, dat was in 2011 en 2013 niet het geval.

De realisatie van de Maaswerken is weergegeven in tabel 3.

Maaswerken		**Realisatie in 2013 (ha)**	**Cumulatieve realisatie per 01-01-2014 (ha)**
Betreft Grensmaas en Zandmaas:			
Bescherming tegen hoog water in de Maas en het realiseren van natuur	Verwerving	-5	731
	Inrichting	14	20
	In beheer	28	150

Tabel 3: Cumulatieve realisatie Maaswerken op 1 januari 2014

Tevens wordt verwezen naar de 25e voortgangsrapportage Zandmaas en Grensmaas (Kamerstuk 18106, nr. 223).

De realisatie van NURG is weergegeven in tabel 4.

NURG		**Realisatie in 2013 (ha)**	**Cumulatieve realisatie per 01-01-2014 (ha)**
Betreft uiterwaarden:			
Bescherming tegen hoog water en het realiseren van natuur	Verwerving	54	5.741
	Inrichting	859	4.021
	In beheer	47	4002

Tabel 4: Cumulatieve realisatie NURG op 1 januari 2014

3.6 Oordeel omvang EHS

De in dit hoofdstuk opgenomen realisatie van de EHS is afgezet tegen de begrenzing van de huidige EHS, die, conform het Natuurpact, moet worden ontwikkeld tot een robuust netwerk van natuurgebieden.

3.6.1 Verwerving en inrichting

In 2013 is een netto achteruitgang van 2.294 ha van de verworven EHS te zien. Dit wordt veroorzaakt door de herijking van de EHS die in 2013 is uitgevoerd door de provincies nav het Natuurpact. Hierdoor is de begrensde EHS kleiner geworden. De terugval in verworven gronden binnen de EHS wordt met name veroorzaakt doordat de provincie Noord-Brabant in de NOK en deze rapportage alleen rapporteert over de 'Rijks EHS'. Deze 'Rijks EHS' is in Brabant fors kleiner is dan de EHS voor herijking. Ook in de provincie Zuid-Holland zorgt de herijking voor een afname in verworven gronden. In meerdere provincies zijn in 2013 echter wel nieuwe gronden binnen de begrenzing van de huidige EHS/ NNN verworven.
Het aantal hectares dat buiten de begrensde EHS is aangekocht bedraagt op 1 januari 2014 15.076 ha.

Voor het aantal ingerichte hectares in 2013 is een netto vooruitgang te zien, ondanks de herijking van de EHS. In een aantal provincies is een netto achteruitgang van het aantal ingerichte hectares gerapporteerd in de NOK

2013 tov 2012. Desondanks is landelijk het aantal ingerichte hectares binnen de EHS toegenomen met 3.719 ha.
Op 1 januari 2014 was de voorraad 'onderhanden werk' in de EHS 8.986 ha. Deze hectares zullen dus de komende jaren tot afronding komen.

Ten opzichte van 1 januari 2011 is 4.401 ha verworven in de EHS en 15.489 ha ingericht. Het is positief dat er voortgang is geboekt met de inrichting in het licht van de in het Natuurpact opgenomen ambitie om in de periode 2011-2027 80.000 ha in te richten.

3.6.2 Beheer

Uit figuur 4 blijkt dat de oppervlakte EHS in beheer met 1384 ha is afgenomen. Deze afname is voornamelijk het gevolg van een afname in agrarisch natuurbeheer als gevolg van aflopende contracten. De verwachting is dat met de invoering van het nieuwe stelsel voor agrarisch natuurbeheer de oppervlakte in beheer weer zal toenemen.

4. Kwaliteitsbeleid

Voor het behalen van de doelstellingen van de EHS is het van groot belang dat de kwaliteit van de natuur optimaal is. De afgelopen jaren is de Tweede Kamer via deze voortgangsrapportages geïnformeerd over het proces van kwaliteitsborging in de EHS via de Index Natuur en Landschap en de verankering daarvan in beleid en uitvoering (4.1). Een belangrijke randvoorwaarde voor een optimale natuurkwaliteit is het peil van de milieucondities (4.2). Over beide onderwerpen hebben Rijk en provincies afspraken gemaakt in het Bestuursakkoord Natuur.

4.1 Kwaliteitsborging EHS

De beoogde ecologische doelen van de EHS zijn aanvankelijk op landelijk niveau beschreven in het Natuurbeleidsplan (1990) en de nota Natuur voor mensen, mensen voor natuur' (2000). Uitwerking daarvan moest uiteraard plaatsvinden op het niveau van provincies en in de natuurgebieden zelf. Om de sturing op de natuurkwaliteit te verbeteren en te vergemakkelijken is de afgelopen jaren in een samenwerkingsverband tussen Rijk, provincies en de gezamenlijke terreinbeheerders de Index Natuur en Landschap ontwikkeld. Deze Index is een typologie waarin de diversiteit aan natuur in Nederland is uit te drukken. Provincies hebben de beheertypen uit de Index verankerd in hun provinciale natuurbeheerplannen en gebruiken deze –via de aan de Index gekoppelde standaardkostprijzen per beheertype- bij de subsidieverlening in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL).

In het Bestuursakkoord Natuur hebben Rijk en provincies afspraken gemaakt over de decentralisatie van de EHS. Internationale doelen, met name de Vogel- en Habitatrichtlijn, hebben daarbij de hoogste prioriteit.
In het Natuurpact is afgesproken dat de voortgangsrapportages van de provincies zullen rapporteren over realisatie én kwaliteit van het Natuurnetwerk Nederland, waaronder Natura 200 en Programmatische Aanpak Stikstof.
Het PBL gaat ook het gevoerde beleid evalueren, zowel de bereikte kwalitatieve doelen, gericht op het behoud en de ontwikkeling van soorten en habitats, als de kwantitatieve prestaties.

4.2 Milieucondities

Goede milieucondities zijn van bepalend belang voor de kwaliteit van de natuur in de EHS. Sinds de introductie van de EHS zijn de milieucondities voor natuur verbeterd, maar met name verdroging, verzuring en vermesting vormen (vaak in onderlinge samenhang) in en rondom veel natuurgebieden nog steeds een probleem. Het verbeteren van de milieucondities draagt niet alleen bij aan de kwaliteit van de natuur, maar vermindert ook de kosten voor beheer.

Om de verzuring en vermesting in en rondom de Natura 2000-gebieden te bestrijden en tegelijkertijd de vergunningverlening vlot te trekken, is de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) ontwikkeld. Over de PAS en Natura 2000 wordt de Tweede Kamer separaat van deze voortgangsrapportage geïnformeerd.

Met het Decentralisatieakkoord en het Natuurpact (2013) hebben het Rijk en de Provincies (financiële)afspraken voor ontwikkeling en beheer van natuur, waaronder milieucondities, vastgelegd. Lopende verplichtingen voor de verbetering van de milieukwaliteit (bestrijding van verdroging en maatregelen tegen verzuring en vermesting), die in het kader van het ILG zijn aangegaan, worden door de provincies uitgefinancierd.

4.3 Oordeel kwaliteit EHS

Op grond van het Bestuursakkoord Natuur zijn de provincies verantwoordelijk voor de sturing op de kwaliteit van de EHS. De breed onderschreven Index Natuur en Landschap is daarbij een belangrijk hulpmiddel.

Hoewel de milieucondities voor de EHS zijn verbeterd sinds 1990 (zie ook hoofdstuk 7) moet er nog veel gebeuren om verdroging, verzuring en vermesting in en rondom natuurgebieden aan te pakken. Zowel de afspraken uit het Bestuursakkoord Natuur, de ontwikkeling van de PAS als de ‘plus’ bovenop de afspraken uit het Bestuursakkoord Natuur en uiteengezet in het Natuurpact leveren hiertoe een belangrijke bijdrage. Dit wordt bevestigd door de ex ante toets van het Natuurpact die in september 2013 is uitgevoerd door het Planbureau voor de Leefomgeving.

5. Samenhang

Een belangrijke opgave in het EHS-beleid is het versterken van de samenhang binnen het netwerk. Een samenhangende EHS is noodzakelijk om de achteruitgang van de biodiversiteit een halt toe te roepen en vervolgens te kunnen versterken. Om een samenhangende EHS te realiseren wordt ingezet op een robuust netwerk van natuurgebieden, gericht op het realiseren van de internationale verplichtingen, dat verbonden is met de (agrarische) omgeving. Hiertoe wordt de EHS (op het land) door de provincies herijkt tot een stelsel van natuurgebieden van (inter)nationale betekenis, waarvan het beheer structureel betaalbaar is. Knelpunten in de samenhang van de EHS als gevolg van barrières door infrastructuur worden opgelost. Hiertoe is het Meerjarenprogramma Ontsnippering opgesteld (zie paragraaf 5.1).

Naast de EHS op het land maken ook alle grote wateren (Noordzee, Waddenzee, IJsselmeer, Zuidwestelijke Delta en de grote rivieren) deel uit van de EHS en dragen zij in belangrijke mate bij aan het versterken van de EHS als samenhangend netwerk (zie paragraaf 5.2).

5. 1 Oplossen knelpunten natuur en infrastructuur

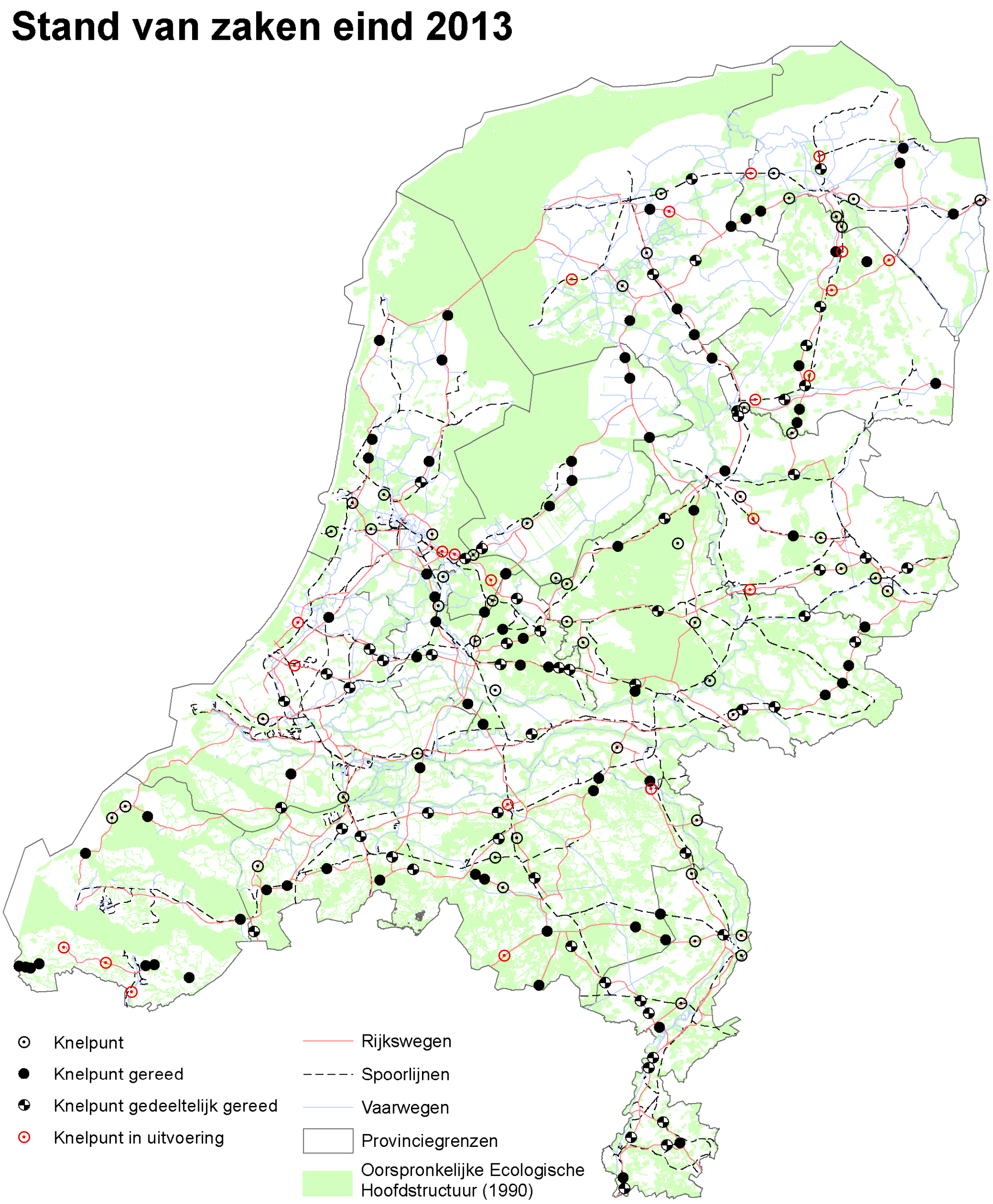
Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO)

Voor het goed functioneren van de EHS is het van belang dat barrières voor flora en fauna worden opgelost. Met het Meerjarenprogramma Ontsnippering (TK 29652, nrs 1-2) worden in samenwerking tussen het Rijk en de provincies de belangrijkste barrières aangepakt tussen de EHS en de bestaande Rijksinfrastructuur (weg, water, spoor). In 2018 moeten 215 knelpunten zijn opgelost. Dit gebeurt door middel van de aanleg van ecoducten, faunatunnels en andere faunavoorzieningen. De algehele coördinatie van het programma ligt bij Rijkswaterstaat. Het programma voorziet in een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies. Het MJPO heeft alleen betrekking op de bestaande infrastructuur. Voor nieuw aan te leggen infrastructuur hanteert het Rijk het beleid dat al bij de aanleg zo veel mogelijk rekening wordt gehouden met ecologische vereisten.

Uit het Jaarverslag MJPO 2013 blijkt dat in 2013 14 knelpunten zijn opgelost en 3 knelpunten gedeeltelijk opgelost. In totaal waren eind 2013 van de 215 knelpunten er 82 geheel opgelost en 59 gedeeltelijk opgelost (zie figuur 5). Van de dan nog resterende knelpunten zijn 22 knelpunten in uitvoering. Volgens de huidige planning zijn aan het einde van het programma 165 knelpunten opgelost en 29 knelpunten gedeeltelijk opgelost. In totaal is dan 82% van het gehele programma gereed en resteren er nog 108 maatregelen. Dat heeft ondermeer te maken met het feit dat in 2011 onder het kabinet Rutte-I de robuuste verbindingszones in de EHS zijn geschrapt. Daarmee werd ook het budget voor voorzieningen in deze zones ingetrokken.

Het kabinet Rutte II heeft de ambitie om de EHS robuuster te maken, ondermeer door verbindingen te realiseren tussen natuurgebieden onderling en tussen natuurgebieden en hun omgeving. Jaarlijks bespreken rijk en provincies

bestuurlijk de ontwikkelingen op het beleidsterrein van de natuur, de voortgang van de realisatie van de ambities en eventuele knelpunten daarbij. Ontsnipperingsmaatregelen zullen in dat kader worden meegenomen.

Figuur 5: Overzicht opgeloste knelpunten tussen EHS en Rijksinfrastructuur eind 2013. (bron: MJPO jaarverslag 2013).

5.2 Grote wateren

Alle grote wateren (Noordzee, Waddenzee, IJsselmeer, Zuidwestelijke Delta en de grote rivieren) maken deel uit van de EHS. Zij zijn geen onderdeel van de beoogde EHS op het land, maar vormen gezamenlijk een oppervlakte van meer dan 6 miljoen ha (bestaande) natuur.

Noordzee

Voor de Noordzee streeft het kabinet naar een gezonde toestand van het mariene milieu om daarmee ook een belangrijke bron voor de economie en de voedselvoorziening veilig te stellen.

Het Nederlandse deel van de Noordzee is een kerngebied van de EHS. Naar verwachting zal in 2014 ruim 19% van het Nederlandse deel van de Noordzee onder Natura 2000 zijn gebracht.

Het Maatschappelijk Convenant Noordzeevisserij is in 2013 afgerond. Partijen hebben afspraken gemaakt over de bescherming van natuur in een aantal gebieden op de Noordzee. De Sportvisserij Nederland heeft het convenant Visserij In Beschermde Gebieden (VIBEG) medeondertekend.

Ten behoeve van de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie kiest het kabinet een pragmatische benadering. De uitwerking van de Mariene Strategie gebeurt zoveel mogelijk in samenhang en samenwerking met de buurlanden in de Noordzeeregio.

Waddenzee

In de PKB Derde Nota Waddenzee (TK 26431, nr. 95) is het rijksbeleid voor de Waddenzee vastgelegd. De hoofddoelstelling voor de Waddenzee is de duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en behoud van het unieke open landschap. In het gezamenlijke Beheer- en Ontwikkelingsplan van het Regionaal College Waddengebied (RCW, 2009) zijn de rijks- en regionale ambities gebundeld. In 2009 is door de Unesco de status Werelderfgoed aan de Waddenzee toegekend.

De doorwerking van het rijksbeleid vindt plaats door de uitwerking van de Natura 2000-aanwijzing voor de Waddenzee en het Eems-Dollard gebied, en door het Programma naar een Rijke Waddenzee.

Het Programma naar een Rijke Waddenzee komt voort uit het Convenant Transitie Mosselsector en natuurherstel Waddenzee en het Beheer- en Ontwikkelingsplan van het RCW om te komen tot een Rijke Zee in 2030; niet alleen voor de natuur, maar ook voor gezonde economische sectoren en een duurzaam gebruik van de Waddenzee.

De voortgang van het Programma naar een Rijke Waddenzee is recent aan de Tweede Kamer gemeld (TK 29684 nr. 113). Het programma is dit jaar geëvalueerd. In 2014 zal de staatsecretaris de Tweede Kamer informeren over het programma.

IJsselmeergebied
In het IJsselmeergebied is het beleid gericht op het borgen van de veiligheid en de zoetwatervoorziening, en op behoud en versterking van het gebied als grootschalig open gebied met bijzondere waarden van natuur, landschap en cultuur. Het rijksbeleid voor het IJsselmeergebied is beschreven in het Nationaal Waterplan. Voor het Markermeer-IJmeer is dit verder uitgewerkt in de Rijksstructuurvisie Amsterdam-Almere-Markermeer. In dit kader investeert het Rijk € 30 mln. in de aanleg van de 1e fase Marker Wadden (circa 1500 ha). Daarnaast wordt de toekomstige klimaatopgave voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening verkend in het Deltaprogramma IJsselmeergebied. Behoud en ontwikkeling van de natuurwaarden is voor beide programma's een belangrijke randvoorwaarde.

Zuidwestelijke Delta
In de Zuidwestelijke Delta is waterrijk natuurgebied in en langs de grote wateren aangelegd en ingericht. Op 1 januari 2014 is de verwerving nagenoeg afgerond en is 1.882 ha ingericht. Het project Deltanatuur bestaat niet langer als zelfstandig project. De projecten die in verband met de afronding nog worden uitgevoerd, maken onderdeel uit van de door de provincie Zuid-Holland vastgestelde, herijkte EHS.

Grote rivieren
De Nederlandse rivieren herbergen veel ecologische waarden en leveren gezien hun ligging een belangrijke bijdrage aan de EHS als ecologisch netwerk. Naast veiligheid en waterberging, is daarom ook natuur van belang in het (rijks)beleid voor de rivieren. Het beleid voor hoogwaterveiligheid en Ruimtelijke kwaliteit voor de Rijntakken is uitgewerkt in de PKB Ruimte voor de rivier en voor de Maas in de integrale verkenning voor de Maas (IVM).

Sinds 2001 heeft het programma 'Ruimte voor de rivier' de status Groot Project. Op 27-3-2014 is de meest recente voortgangsrapportage over dit Groot Project naar de Tweede Kamer gestuurd (TK 30080, nr. 89). Het programma Maaswerken heeft sinds 2002 de status Groot Project. In 2012 is de 23e en meest recente voortgangsrapportage over dit Groot Project naar de Tweede Kamer gestuurd (TK 18106, nr. 217).

Van groot belang voor het effectief functioneren van de grote wateren in het netwerk EHS is de kwaliteit van het water. Maatregelen die genomen worden in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water zullen ook de kwaliteit van de EHS aanzienlijk bevorderen.

Een aantal specifieke taakstellingen voor de ontwikkeling van natuur in en rond de grote wateren worden gerealiseerd ter uitvoering van de Samenwerkingsafspraak Veiligheid en Natte Natuur (zie paragraaf 3.5).

5.3 Oordeel samenhang EHS
Een samenhangende EHS is nodig om de achteruitgang van de biodiversiteit tegen te gaan en de biodiversiteit te versterken. Om deze samenhang te bereiken wordt ingezet op een robuust netwerk van natuurgebieden gericht op

het realiseren van de internationale verplichtingen, dat verbonden is met de (agrarische) omgeving.

Met de uitvoering van het MJPO wordt ingezet op het oplossen van knelpunten tussen natuur en infrastructuur, waardoor het aantal barrières tussen natuurgebieden vermindert. Hier wordt goede vooruitgang geboekt. De uit te voeren maatregelen ten aanzien van de Noordzee en de grote wateren zullen de samenhang tussen de EHS op het land en de natte EHS verder versterken.

6. Planologische bescherming

6.1 Stelsel van planologische doorwerking en bescherming

Een afdoende planologische bescherming van de EHS is essentieel voor het succesvol realiseren ervan. Deze bescherming krijgt vorm via het stelsel van ruimtelijke ordening en mondt daardoor via Rijk en provincies uit in vastlegging in gemeentelijke bestemmingsplannen.

Op de EHS is het zogenoemde 'nee, tenzij'-regime van toepassing. Binnen gebieden waar dit regime geldt, zijn nieuwe plannen, projecten of handelingen niet toegestaan, indien deze de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten, tenzij er geen reële alternatieven zijn of sprake is van redenen van groot openbaar belang. Wanneer een project, plan of handeling volgens dit regime is toegestaan, dienen de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden zoveel mogelijk te worden weggenomen (mitigatie); resterende negatieve effecten moeten worden gecompenseerd. Rijk en provincies hebben gezamenlijk een beleidskader opgesteld voor mogelijke ingrepen in de EHS: Spelregels EHS (TK 30825, nr. 6).

6.2 Begrenzing Natuurnetwerk Nederland

Eén van de afspraken die rijk en provincies hebben gemaakt in het Bestuursakkoord Natuur en het Natuurpact is dat de provincies het Natuurnetwerk Nederland planologisch vastleggen. In de brief van 20 maart 2014 hebben de provincies de staatssecretaris geïnformeerd over deze begrenzing.

De belangrijkste constateringen:

- In alle provincies is duidelijk hoe de begrenzing van het Natuurnetwerk doorwerkt. In enkele gevallen vond op onderdelen nog een extra uitwerkingsslag plaats. 7 provincies hadden op 31 december 2013 de EHS planologisch begrensd; de overige provincies waren ver in de procedure van de vaststelling van de EHS.
- Maatschappelijke partijen zijn intensief betrokken bij de begrenzing van het natuurnetwerk. Verschillende provincies hebben dit gedaan in de vorm van convenanten of akkoorden met Manifestpartijen en andere gebiedspartijen.
- De planologische begrenzing van het Natuurnetwerk is opgepakt via het traject van de provinciale ruimtelijke structuurvisies. Provincies koppelen deze begrenzing meestal aan andere al geplande aanpassingen van deze structuurvisies. Dat doen zij om efficiencyredenen en vanuit de optiek om dit beleid op een integrale wijze te realiseren, gekoppeld aan de andere opgaven in het ruimtelijk-economische domein. Vanwege de looptijd van de aanpassing van een structuurvisie (ca. 2 jaar) vindt in enkele provincies de formele planologische vastlegging plaats in 2014.
- Voor nagenoeg alle provincies geldt dat het nu begrensde natuurnetwerk beperkter van omvang is dan de oorspronkelijke EHS, maar groter dan de herijkte EHS in het Bestuursakkoord Natuur.

6.3 Oordeel planologische bescherming

De provincies hebben de EHS via het ‘nee, tenzij’-principe of een vergelijkbaar beschermingsregime in hun eigen ruimtelijk beleid vastgelegd. Zoals in hoofdstuk 2 beschreven werken de provincies op basis van de afspraken in het Bestuursakkoord Natuur en de ambities uit het Natuurpact aan de begrenzing van de EHS.

7. Beoogde effecten van het EHS-beleid

In dit hoofdstuk worden de beoogde ecologische effecten van de EHS beschreven (7.1). Conform de afspraken met de Kamer wordt hierbij gebruik gemaakt van de tweejaarlijkse Balans voor de Leefomgeving en andere informatie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Tevens wordt in paragraaf 7.2 de relatie gelegd met de ecologische effecten van de herijking van de EHS, het Natuurpact en de PBL-adviezen daarover.

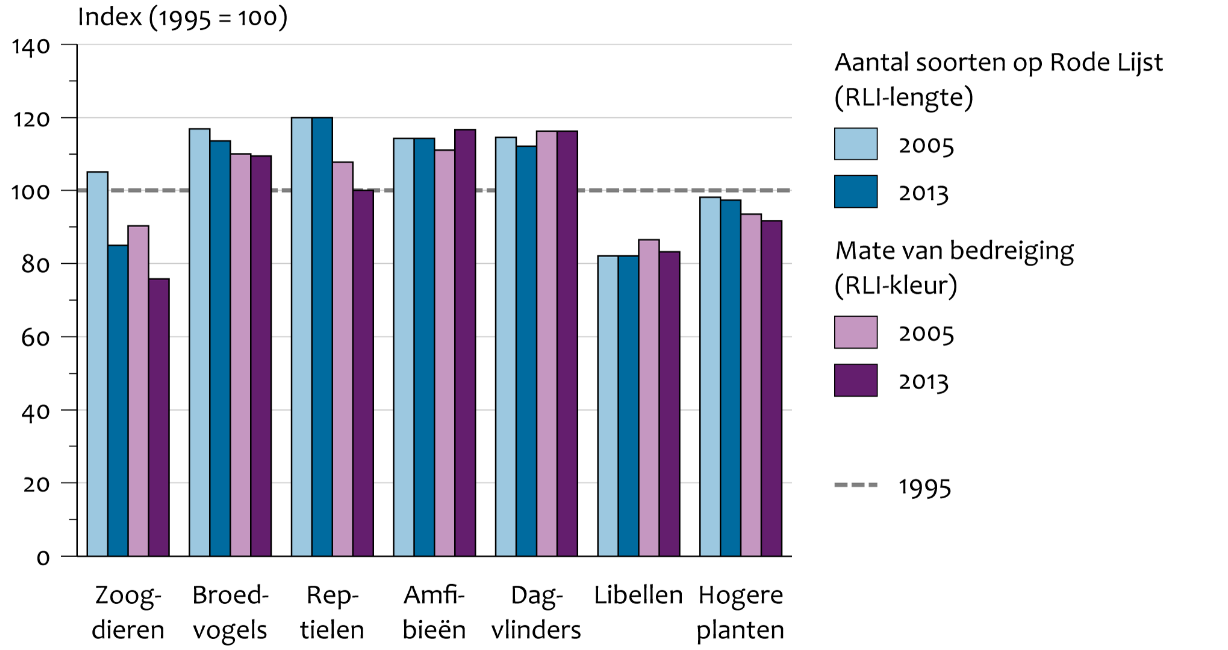
7.1 Algemeen beeld

Het hoofddoel van de EHS is het herstellen en versterken van de biodiversiteit. Hiervoor wordt nieuwe natuur ontwikkeld, zoals beschreven in hoofdstuk 3. Het is moeilijk 'één op één' een relatie te leggen tussen de realisatie van de EHS en het peil van de biodiversiteit. Er zijn tal van externe factoren die van invloed zijn op de biodiversiteit (verstedelijking, ontwikkelingen in verkeer, landbouw en industrie, etc.) en bovendien draagt naast de EHS ook ander beleid bij aan het verbeteren van de biodiversiteit, zoals het soortenbeleid en het milieubeleid. De EHS kent naast biodiversiteit als hoofddoel een aantal belangrijke nevendoelen, zoals recreatie.

Toch is het nuttig om, naast de objectief vast te stellen groei van het natuurareaal door de EHS (zie hoofdstuk 3), waar mogelijk de beoogde ecologische effecten van de EHS in kaart te brengen. In deze paragraaf wordt gebruik gemaakt van de Balans voor de Leefomgeving 2014, die op 10 september 2014 is gepresenteerd aan de Minister van Infrastructuur en Milieu. Voor meer informatie wordt verwezen naar deze Balans http://themasites.pbl.nl/balansvandeleefomgeving/2014/ en/of naar het Compendium voor de Leefomgeving op internet (www.compendiumvoordeleefomgeving.nl), waar tal van indicatoren te vinden zijn die (deels) relevant zijn voor de EHS.

Het ruimtelijk, milieu- en natuurbeleid begint zijn vruchten af te werpen. Het areaal natuur is vergroot, herstelmaatregelen worden uitgevoerd en de milieu- en watercondities zijn verbeterd. Planten- en diersoorten en hun habitats profiteren van natuurherstelmaatregelen, natuurontwikkelingsprojecten en beheermaatregelen. Door deze inspanningen neemt sinds 2005 het aantal bedreigde soorten niet meer toe (figuur 6). In eerdere rapportages werd geconstateerd dat de Rode Lijst met bedreigde soorten steeds langer werd, nu wordt de Rode Lijst korter. Ruim een derde van de Nederlandse soorten staat op die Rode lijst, maar het percentage is de afgelopen jaren afgenomen met ongeveer 1 procent. Ook is de mate van bedreiging afgenomen, dus er zijn meer soorten in een minder bedreigde categorie. Deze verbetering is niet bij alle soortgroepen zichtbaar. Bij vlinders en amfibieën bijvoorbeeld is de gemiddelde trend nog negatief. Maar bij de meeste ecosystemen vlakt de trend van de achteruitgang af, en bij het ecosysteem moeras is bijvoorbeeld sprake van verbetering.

Rode Lijst Indicator (RLI) per soortgroep

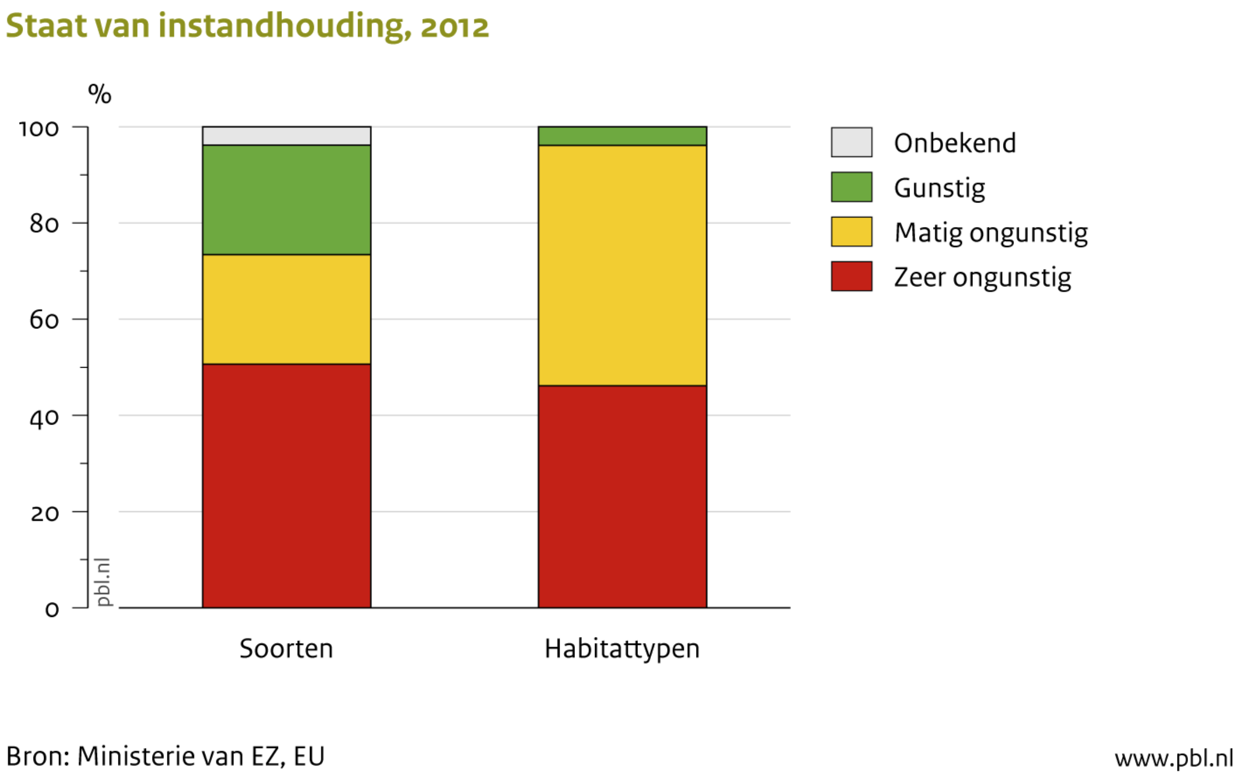

Bron: NEM (CBS & PGO's).

CBS/jul14
www.clo.nl/nl152107

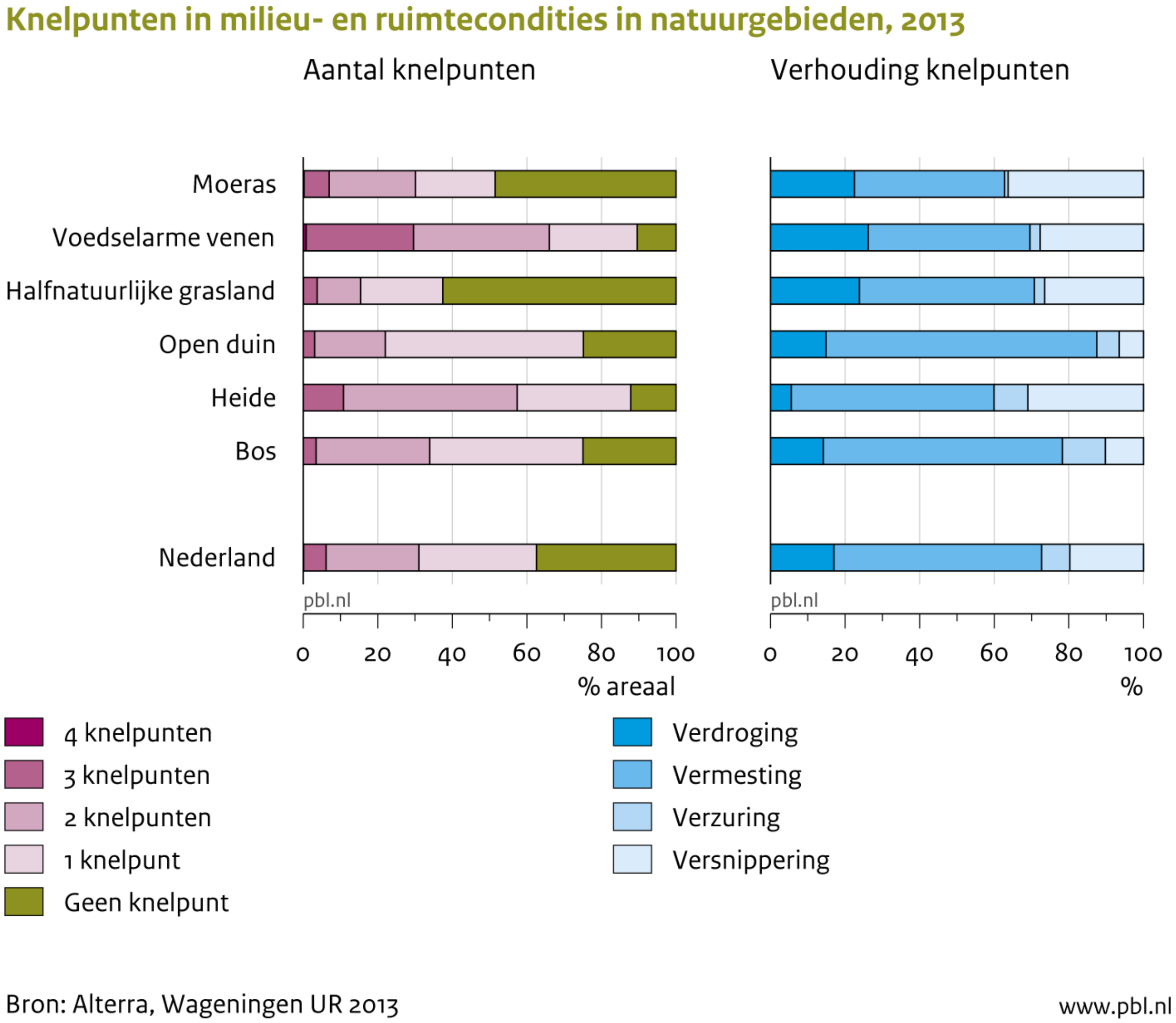
Figuur 6: Rode lijst indicatoren per soortgroep.

De kwaliteit van de natuur is echter nog onvoldoende om de vereiste gunstige staat van instandhouding te realiseren voor de in de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) beschermde planten- en diersoorten. Driekwart van de beschermde soorten en bijna alle habitattypen hebben in 2012 een zeer tot matig ongunstige staat van instandhouding, zo blijkt uit de rapportage van Nederland aan de EU (figuur 7).

Figuur 7: Staat van instandhouding voor soorten en habitattypen.

De ongunstige staat van instandhouding van habitattypen wordt vooral veroorzaakt door vermesting en verdroging. De habitats zijn zeer gevoelig voor de effecten van vermesting en in (voorheen) natte natuurgebieden speelt ook verdroging een belangrijke rol. De milieudruk op de natuurgebieden is weliswaar afgenomen, maar is nog steeds te hoog (figuur 8).

Figuur 8: Knelpunten in milieu- en ruimtecondities in natuurgebieden. Aantal knelpunten en aandeel per knelpunt per vegetatietype en voor heel Nederland.

Deze grafiek bevestigt de noodzaak van het beleid om te blijven investeren in het verbeteren van de milieucondities voor natuur, met name het bestrijden van verdroging, vermesting en verzuring. Hier dragen de landelijke afspraken over het verbeteren van de milieucondities aan bij (zie paragraaf 4.2). De effecten van versnippering worden onder andere verminderd door de realisatie van nieuwe natuur (hoofdstuk 3) en het treffen van ontsnipperingsmaatregelen (zie paragraaf 5.1).

7.2 Relatie met het Natuurpact

Vanwege de kennis over ecologische effecten is het PBL in adviserende zin betrokken geweest bij de herijking van de EHS van het Bestuursakkoord Natuur. In hoofdstuk 2 is beschreven hoe het toekomstig natuurbeleid eruit zal zien en welke afspraken hierover gemaakt zijn in het Natuurpact. Met de decentralisatie van het natuurbeleid is de verantwoordelijkheid voor het realiseren van het Natuurnetwerk Nederland bij de provincies komen te liggen. Naast de ambitie om nog 80.000 hectare in te richten, zetten zij ook in op verbetering van de milieucondities in het Natuurnetwerk. Op verzoek van het

Interprovinciaal Overleg en het ministerie van Economische Zaken heeft het PBL een onderzoek uitgevoerd naar de effecten van het beleid uit het Natuurpact: "de QuickScan hoofdlijnennotitie 'Ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland'. Globale toetsing van effectiviteit en doelmatigheid" (september 2013). Met de beoogde inzet kan Nederland in 2027 de juiste ruimte- en milieucondities hebben bereikt voor 65 procent van de voor de VHR te beschermen soorten. Dit is een verbetering ten opzichte van de situatie in 2010, toen de omstandigheden voor 45 procent van de bestudeerde soorten voldoende waren. Voor een aantal soorten blijven, ook nadat de plannen uit het Natuurpact zijn uitgevoerd, de leefomstandigheden nog onvoldoende en is er kans op achteruitgang. De internationale langetermijndoelen voor een goede staat van instandhouding van alle aangewezen doelsoorten en habitattypes zijn, volgens het PBL, in 2027 nog niet binnen bereik. Daarmee resteert een stevige uitdaging waarvoor nog geen beleidsmatige afspraken zijn gemaakt. De Rijksnatuurvisie 2014 heeft de ambitie om deze lacune op te vullen, met name door de samenleving meer bij het natuurbehoud te betrekken. Dit kan onder andere door de wijze waarop economische sectoren natuurlijk kapitaal gebruiken te verduurzamen. Dit biedt kansen om de milieu- en ruimtedruk op de natuurgebieden verder te verkleinen.

7.3 Oordeel over beoogde effecten van het EHS-beleid

Sinds de introductie van de EHS in 1990 is de Nederlandse natuur er gemiddeld genomen op vooruit gegaan. Dat geldt zowel voor het areaal, de milieudruk en de kwaliteit als voor de onderlinge samenhang van de natuurgebieden. Dat is echter in veel gevallen nog niet voldoende om de natuur duurzaam in stand te houden en om de internationale biodiversiteitdoelen te bereiken. Blijvende en gerichte aandacht om de biodiversiteit te verbeteren blijft daarom nodig. De realisatie van de ambities van Rijk en provincies met een tijdshorizon van 2027 draagt hieraan wezenlijk bij. Het mag echter niet blijven bij mooie ambities alleen: Rijk en provincies willen samen voortgang boeken.

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zal de effecten van het gevoerde beleid voor het realiseren van de internationale doelen en de maatschappelijke doelen monitoren. Hiertoe zal zij eens in de 3 jaar een voortgangsrapportage opstellen. Deze voortgangsrapportage is gericht op de toekomst; bijsturing kan bijvoorbeeld nodig zijn vanwege externe ontwikkelingen of nieuwe wetenschappelijke inzichten.

8. Financiën

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de financiële middelen die het Rijk in 2013 voor de EHS heeft uitgegeven.

8.1 Verwerving en inrichting

Verwerving en inrichting van de EHS wordt met twee financieringsbronnen gerealiseerd. In het Bestuursakkoord Natuur hebben Rijk en provincies afgesproken met ingang van 1 januari 2011 de in het akkoord afgesproken ontwikkelopgave voor de EHS van 40.000 ha volledig te realiseren uit de verkoop en het ruilen van gronden. Deze afspraak is ook van toepassing op 2013.

Voor 2013 is, aanvullend op de opbrengsten uit grond, € 126,9 mln. beschikbaar gesteld voor de ontwikkeling van extra natuur (TK 30.825, nr. 189). Hiervan was € 15 mln. voor het project Markerwadden. Het restant van de middelen is via het Provinciefonds beschikbaar gesteld.

Vanaf 2014 stelt het Rijk jaarlijks gemiddeld € 100 mln via het Provinciefonds beschikbaar uit de middelen voor natuurintensivering voor de ontwikkeling van een robuust netwerk van natuurgebieden (Natuurpact, TK 33.576, nr. 6).

De uitgaven voor de rijksprojecten NURG/Maaswerken (waaronder Grensmaas) bedragen € 21,4 mln. in 2013 (bron: Jaarverslag EZ 2013, TK 33 930 XIII, nr. 1).

8.2 Beheer

De provincies zijn conform het Bestuursakkoord Natuur verantwoordelijk voor beheer. Dit is inclusief het beheer EHS door Staatsbosbeheer. Het beheer tot en met 2013 werd gefinancierd uit de resterende ILG-middelen, die via een decentralisatie-uitkering aan de provincies ter beschikking zijn gesteld.

Voor 2013 was aanvullend hierop € 65,6 mln. beschikbaar voor uitvoering SNL, herstelbeheer en hydrologie (TK 30.825, nr. 189).

Vanaf 2014 stelt het Rijk jaarlijks € 105 mln. beschikbaar voor beheer conform het Bestuursakkoord Natuur; de provincies dragen jaarlijks € 65 mln. bij. Daarnaast stelt het Rijk jaarlijks gemiddeld € 100 mln. beschikbaar uit de middelen voor natuurintensivering voor beheer. De inzet van deze middelen voor beheer is conform de doelen zoals genoemd in het Natuurpact.

8.3 Meerjarenprogramma Ontsnippering

Voor uitvoering van het MJPO heeft het Rijk € 410 mln. beschikbaar gesteld. Hiervan is op 1 januari 2014 € 314,3 mln. uitgegeven en verplicht.

Bron: Jaarverslag MJPO 2013 (http://www.mjpo.nl/nieuws-publicaties/publicaties/mjpo-publicaties/).

In september 2013 is het Natuurpact gesloten. Er zijn afspraken gemaakt over verantwoordelijkheden en ambities. De provincies hebben de beleidsvrijheid om te bepalen welk instrumentarium ze inzetten om de ambities te realiseren en hoe ze de beschikbare budgetten aanwenden.

8.4 Oordeel over financiën

De financiering van de EHS in 2013 is conform de afspraken in het Bestuursakkoord Natuur.

De financiering van de rijksprojecten in de EHS (NURG, Maaswerken, MJPO) in 2013 is rechtstreeks via de rijksbegroting verlopen en verantwoord via de jaarverslagen van EZ en I&M 2013.